

УДК 355.133:303.686

ПЕТРОВА Людмила – кандидат філософських наук, доцент, учений секретар, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 77/79, вул. Сумська, м. Харків, Україна, індекс 61023 (luida64p@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9341-1030>

САВЧЕНКО Ольга – кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри іноземних мов, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 77/79, вул. Сумська, м. Харків, Україна, індекс 61023, (savolg106@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0085-7189>

БРИК Тетяна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 77/79, вул. Сумська, м. Харків, Україна, індекс 61023 (bellabryk18@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7138-2590>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.9>

Бібліографічний опис статті: Петрова, Л., Савченко, О., Брик, Т., (2022). Згуртованість військового підрозділу: соціально-філософський аспект. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія», № 45, 129–147, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.9>*

ЗГУРТОВАНІСТЬ ВІЙСЬКОВОГО ПІДРОЗДІЛУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Метою статті є дослідити феномен згуртованості військових частин, висвітлити сутність згуртованості, виокремити її складові та проаналізувати вплив згуртованості військових частин на ефективність виконання бойового завдання. Методологічними засадами дослідження стали системний, суб'єктивний, діяльнісний та компетентнісний підходи, а також методологія структурно-функціонального і системно-теоретичного аналізу. Теоретико-методологічною основою дослідження є комплекс філософських, загальнонаукових*

і спеціальних методів, що забезпечує міждисциплінарний аналіз згуртованості військового підрозділу. **Наукова новизна полягає** у виявленні сутності феномену згуртованості військового підрозділу, визначенні факторів, що на неї впливають, та її складових, розкритті ролі психологічної атмосфери для злагодження військового колективу, осмисленні впливу згуртованості на виконання підрозділом поставленого перед ним бойового завдання. **Висновки.** Згуртованість – основний інтегративний соціально-психологічний показник ступеня розвитку та єдності всіх сторін суспільної свідомості, психології та діяльності військового колективу та найважливіший фактор його боєздатності, високої військової дисципліни, ефективності службової та бойової діяльності. Згуртованість містить професійну та соціальну складові в їх філософській єдності та нерозривності. Показниками згуртованості військового підрозділу є: єдність поглядів та переконань; діяльнісна єдність; психологічна єдність; рівень розвитку особистісної сфери кожного члена військового підрозділу. Система військової освіти має підготувати офіцера, який має міцні професійні знання, вміє об'єднати довірений йому підрозділ, і є готовий комбінувати навички військового професіонала та гуманіста, командира та вчителя у широкому розумінні цього слова.

Ключові слова: згуртованість, професійна складова, соціальна складова, показники згуртованості.

PETROVA Luidmyla – Candidate of Philosophy Sciences, Scientific Secretary, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, 77/79, Sumska str., Kharkiv, Ukraine, postal code 61023 (luida64p@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9341-1030>

SAVCHENKO Olga – Candidate of Philosophy Sciences, Professor at the Foreign Languages Department, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, 77/79, Sumska str., Kharkiv, Ukraine, postal code 61023 (savolg106@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0085-7189>

BRYK Tetyana – Candidate of Pedagogic Sciences, Professor at the Foreign Languages Department, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, 77/79, Sumska str., Kharkiv, Ukraine, postal code 61023 (bellabryk18@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7138-2590>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.9>

To cite this article: Savchenko, O., Petrova, L., Bryk, T., (2022). Zghurtovanist viiskovoho pidrozdilu: sotsialno-filosofskyi aspekt. [Military unit cohesion: social and philosophical aspect] *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofia" – Human Studies. Seriesof «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, № 45, 129–147, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.9>*

MILITARY UNIT COHESION: SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ASPECT

Summary. *The goal of the article is to study the phenomenon of military unit cohesion, to highlight the essence of cohesion, single out its components, and analyse the impact of military unit cohesion on the effectiveness of a combat mission. Methodological principles of the study include systemic, subjective, activity, and competency-based approaches, as well as the methodology of structural-functional and system-theoretical analysis. The theoretical and methodological basis of the study is a set of philosophical, general scientific, and special methods that provide an interdisciplinary analysis of military unit cohesion. Scientific novelty consists in revealing the essence of the phenomenon of military unit cohesion, determining the factors that influence it, defining its components, highlighting the role of the psychological atmosphere for military unit cohesion, and understanding the impact of cohesion on carrying out the combat mission. Conclusions.* Cohesion is the main integrative social and psychological indicator of the degree of development and unity of all aspects of social consciousness, psychology and activity of the military collective and the most important factor in its combat capability, high military discipline, and effectiveness of service and combat activities. Cohesion contains professional and social components in their philosophical unity and continuity. The indicators of the cohesion of a military unit are the unity of views and beliefs; the unity of actions; psychological unity; the level of development of the personal sphere of each member of the military unit. The military education system should train officers who have strong professional knowledge, who are able to unite the unit entrusted to them, and are

ready to combine the skills of a military professional and a humanist, a commander and a teacher in the broadest sense of the word.

Key words: *cohesion, professional component, social component, cohesion indicators.*

Постановка проблеми. Сьогодні Україна зіткнулася з комплексом геополітичних, політичних, економічних та військових викликів. Перед Збройними Силами України стоять завдання щодо відображення загрози суверенітету та територіальної цілісності держави, які значною мірою вирішуються завдяки заходам, спрямованих на посилення обороноздатності українських збройних сил та підтримкою високої бойової готовності. Створилися умови застосування підрозділів у різних видах бою і, як наслідок, виникає потреба у вдосконаленні бойової підготовки та бойового злагодження військ. Це вимагає підготовки офіцерів, які глибоко розуміють і усвідомлюють необхідність посилення згуртованості військового підрозділу будь-якого рівня, та вміють здійснювати їх на високому рівні.

Для формування високого рівня згуртованості та зростання професіоналізму військових колективів в умовах докорінних змін у суспільстві та модернізації Збройних Сил потрібна наукова база та розвиваюча технологія згуртування. Отже, існує як науковий, і практичний запит на комплексне соціально-філософське дослідження особливостей згуртування армійських колективів у ході реформування, що актуалізує вибір теми цієї статті.

Мета статті полягає у розв'язання таких завдань як: пошук відповіді на питання про те, що являє собою феномен згуртованості військового підрозділу, висвітлення сутності згуртованості, відокремлення її складових та аналіз впливу згуртованості військового підрозділу на ефективність виконання бойового завдання. Для розв'язання сформульованих завдань ми використовували системний, суб'єктивний, діяльнісний та компетентнісний підходи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження у сфері підготовки майбутніх офіцерів у системі вищої військової освіти проводяться досить активно. Слід зазначити, що хоча існує низка методичних розробок у галузі вдосконалення бойового злагодження та формування згуртованості військових

підрозділів на основі застосування спеціальних методів підготовки, що відтворюють умови сучасного бою в ході військових ігор із застосуванням інноваційних технологій, тренажерних засобів, спеціально розроблених макетів, автоматизованих систем управління, представлених у роботах науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів України, бракує серйозних досліджень, пов'язаних із підготовкою майбутніх офіцерів до навчання підлеглих узгодженим діям, та системного підходу щодо формування у майбутніх офіцерів навичок згуртованості.

Останнім часом з'явилося багато нових досліджень з тематики групової згуртованості, проте більшою мірою вони стосуються психологічних та поведінкових аспектів військово-спортивної та організаційної діяльності військового підрозділу. Крім того, увага дослідників переважно обмежується кількісними показниками. Загалом, більшість робіт з даної тематики з'являються в працях вітчизняних вчених в контексті психологічної науки (В.І. Алещенко, 2011; Б.Д. Бородін, 2018; О.М. Пустовий, 2019; та інші). Тоді як іноземні дослідники осмислюють цю проблему ширше – з погляду соціології, педагогіки і навіть філософії (D. Bullock, 2016; G. Van Epps, 2015; B. Langerholc, 2012; J. Spencer, 2021; J. Castillo, 2014; та інші).

У цьому дослідженні ми хочемо сконцентрувати увагу на соціально-філософській рефлексії феномену згуртованості, зміцнення якої, на нашу думку, призведе до більш ефективної діяльності військового підрозділу в умовах реального бою, оскільки, з нашої точки зору, випускник військового вузу має бути підготовлений до виконання різних видів військово-професійної діяльності і в тому числі до військово-педагогічної діяльності, яка полягає в організації та проведенні на високому рівні занять з предметів бойової підготовки з підлеглим особовим складом для організації та проведення бойового злагодження й розвитку навичок формування згуртованості військового підрозділу.

Виклад основного матеріалу. З другої половини ХХ століття військові фахівці – як теоретики, так і практики – стверджують, що згуртованість військового підрозділу має важливе значення для ефективного ведення бою. За останні роки

розуміння концепції згуртованості та її вплив на хід бойових дій змінюється, але згуртованість військового колективу, як і раніше, високо цінується у збройних силах. Немає жодних сумнівів у тому, що людські стосунки можуть відігравати важливу роль у бою.

Розуміння значущості феномену згуртованість, визначення чинників, що на неї впливають, ефект психологічної атмосфери, що домінує у військовому колективі, призведе зрештою до усвідомлення того наскільки згуртованість мотивує підрозділ на виконання бойового завдання.

Слід відмітити, що у вітчизняній військовій теорії однозначного визначення поняття згуртованість не зустрічається. Навіть Словник військових термінів та скорочень (абревіатур) (2020) не надає трактування поняття згуртованість. Можна знайти визначення поняття згуртованість в психологічній літературі – так Сучасний тлумачний психологічний словник за редакцією В.Б. Шапара трактує згуртованість як «характеристику системи внутрішньогрупових зв'язків, що показує ступінь збігу оцінок, установок і позицій групи стосовно об'єктів, людей, ідей, і подій та ін., найбільш значимих для групи в цілому» (с. 153).

У контексті військових відносин згуртованість розглядає В. Ягупов (2004). Він визначає згуртованість «як узагальнений показник духовної спільності, єдності особового складу підрозділу. Важливий елемент згуртованості – емоційна спільність колективу. Панівний у військовому колективі настрій, стійкі стани його психології називають соціально-психологічним кліматом (СПК). Показниками здорового СПК є: відсутність конфліктів; задоволення результатами бойової підготовки; комфортність; доброзичливість у взаєминах між воїнами, тощо» (Ягупов В.В., 2004, с. 219).

Що стосується іноземних, зокрема, американських дослідників, слід зазначити, що у ранніх роботах з даної тематики термін згуртованість однозначно розумівся як внесок у перемогу на полі бою. Пізніші академічні дослідження виявили різні типи згуртованості, що дало можливість краще зрозуміти як міжособистісна динаміка впливає на бойові якості невеликих підрозділів, наприклад, відділень та взводів. З початку ХХІ століття більшість американських дослідників у своїх наукових статтях

поділяють поняття згуртованість на згуртованість членів однієї команди, які захоплені виконанням певного завдання та працюють разом, поєднуючи свої навички для її успішного виконання (task cohesion) та соціальної згуртованістю (social cohesion) (Beal et al., 2003; Carless і de Paola, 2000; Carron і Brawley, 2000; Casey-Campbell і Martens, 2009; Chang і Bordia, 2001; Chiocchio і Essiembre, 2009; Dion, 2000).

Вони визначають згуртованість для виконання завдання та соціальну згуртованість таким чином:

– згуртованість для виконання завдання (професійна згуртованість) – це загальна прихильність членів до досягнення мети, що потребує колективних зусиль групи. Група з високою згуртованістю для виконання завдання складається з учасників, які розділяють спільну мету та мотивовані на координацію зусиль у команді для досягнення цієї мети;

– соціальна згуртованість – це ступінь взаємовідносин, яка показує, наскільки члени групи подобаються один одному, воліють проводити час разом, насолоджуватися товариством один одного та почуваються емоційно близько один до одного.

К. Dion (2000) стверджує, що «концептуальна різниця між згуртованістю для виконання завдання (професійною згуртованістю) та соціальною згуртованістю, яка виникла незалежно від декількох моделей та напрямів досліджень, є важливою віхою в дослідженнях згуртованості» (Dion, 2000).

Професійна згуртованість та соціальна згуртованість є формою горизонтальної згуртованості, що відноситься до згуртованості на початковому груповому рівні – як правило, на рівні екіпажу або відділення і, можливо, на рівні взводу, а не на рівні більших підрозділів, таких як бригада, рота або рід військ (Griffith, 1988; Siebold, 2007). Навпаки, вертикальна згуртованість відноситься до низхідної або висхідної згуртованості за участю лідерів і тих, кого вони ведуть за собою. У цій роботі ми зосереджуємо увагу на горизонтальній згуртованості, оскільки саме вона може покращити роботу груп, оскільки більш згуртовані групи, як правило, досягають більш високих результатів, ніж менш згуртовані групи, оскільки, вважаємо, що саме згуртованість є найважливішим чинником, який визначає ефективність підрозділу.

В. Mullen і С. Corper (1994) вважають, що професійна згуртованість (task cohesion) є головним показником ефективності підрозділу, за яким слідує соціальна згуртованість, іншими словами професійна згуртованість первинна по відношенню до соціальної згуртованості. Вони стверджують, що прихильність до завдання «є основним компонентом у дуалізмі згуртованість-виконання завдання» (с. 221). D. Veal та інші (2003) також вважають професійну згуртованість («прихильність до виконання завдання») більш важливою для ефективної роботи підрозділу, ніж для соціальної згуртованості («міжособистісні відносини в групі»).

З іншого боку, Р. Balkundi і D. Harrison, 2006, стверджують, що емоційні зв'язки між членами команди працюють краще за професійні зв'язки, і є більш вагомими показниками життєздатності команди, вони визначають соціальну згуртованість як «потенціал для збереження членів команди» (с. 57).

J. Griffith (2002) стверджує, що професійна згуртованість має буферний ефект, оскільки вона діє як індикатор соціальної підтримки – один із найнадійніших факторів подолання труднощів поведінкового. Цікаво, що як J. Griffith (2002), так й А. Ahronson і J. Cameron (2007) виявили, що зв'язок соціальна згуртованість-професійна згуртованість працює переважно на індивідуальному рівні, а не на рівні групи. Це може свідчити, що учасники групи не завжди однаково сприймають соціальну підтримку.

Згуртованість завжди була ключовим об'єктом військових досліджень, хоча розуміння згуртованості змінювалося з часом. Відразу після Другої світової війни S. Marshall (1947 р.), E. Shils і M. Janowitz (1948 р.) та S. Stouffer та ін. (1949) стверджували, що соціальна згуртованість усередині військового підрозділу має важливе значення для ефективності виконання бойового завдання. Проте не можна вважати, що саме соціальна згуртованість була рушійною силою бойової мотивації навіть під час Другої світової війни. S. Stouffer та інші (1949) стверджували, що, коли солдат запитали: «Що було найважливішим, щоб змусити вас продовжувати йти вперед і робити все, що у ваших силах? », лише 14 % назвали «солідарність із членами групи» (соціальна згуртованість); найпопулярнішою відповіддю (39%) було «необхідність завершення завдання», тобто професійна згуртованість (р. 144).

Згодом ряд військових дослідників поставили під сумнів пріоритет соціальної згуртованості, що сформувався на основі більш ранніх досліджень, які ґрунтувалися здебільше на британському, американському та німецькому досвіді та підкріплювали тезу, що бойова ефективність підрозділів багато в чому залежить від соціальної згуртованості. Однак, бракує досліджень, які доводили б це твердження. D. Segal та M. Kestnbaum (2002) стверджували, що «романтична міфологія виросла навколо цих досліджень, змушуючи людей утримуватися від критичного судження, неправильно сприймати висновки та ігнорувати подальші дослідження» (с. 445). Військові вчені після в'єтнамської війни почали наголошувати на важливості професійної згуртованості. Наприклад, Wm. Henderson вважав, що професійна згуртованість має більш важливе значення, ніж соціальна згуртованість. Так, у своїй книзі *Cohesion: The Human Element in Combat* (1985), він писав, що «згуртованість підрозділу існує, коли повсякденні цілі окремого солдата, невеликої групи, з якою він себе ідентифікує, і командирів підрозділів збігаються – кожен виявляє вірність групі, щоб вона тренувалася і боролася як єдине ціле, всі члени якої готові ризикнути життям та досягти загальної мети» (с. 4).

Згуртованість слід відрізнити від колективної злагоженості чи сумісної діяльності. A. Bandura (2000) стверджував, що почуття колективної злагоженості («загальна віра людей у їхню колективну здатність досягати бажаних результатів» (с. 75) – це властивість груп, яка формується або ні в процесі сумісної діяльності, це пояснює, чому деякі підрозділи не можуть реалізувати весь свій потенціал.

648 офіцерів ВПС США, які брали участь у дослідженні, вважають, що групова злагоженість важливіша за групову згуртованість, і є найкращим показником ефективності команди (Jordan, Field, Armenakis, 2002). B. Shamir et al. (2000) приводять аналогічні результати для Армії оборони Ізраїлю.

Інші вчені наголошують на важливості довіри та командної роботи на основі спільного досвіду, включаючи навчання та зосередженість на виконанні спільних завдань. G. Siebold (2007) описує «стандартну модель» згуртованості як залучення однолітків (горизонтальних), лідерські (вертикальні),

організаційні та інституційні зв'язки, кожен з яких має афективний та інструментальний компонент. Він зосереджується на ролі довіри та командної роботи, а також власних інтересів у створенні згуртованості: «Суть міцної первинної згуртованості групи, яка, на мою думку, є загальноприйнятною, полягає в довірі між членами групи (наприклад, прикривати спину один одного) разом із здатністю працювати в команді (наприклад, об'єднуватися, щоб виконати завдання або роботу). Члени бойової групи намагаються створити міцні зв'язки як колектив, принаймні частково, тому що це в їхніх власних інтересах для виживання» (с. 288-289).

Останнім часом військові вчені приділяють велику увагу аспектам групового функціонування, пов'язаним із виконанням професійних завдань. Наприклад, E. Salas, C. Sh. Burke і J. A. Cannon-Bowers (2000) описують вісім основних принципів ефективної командної роботи: адаптивність, загальна поінформованість про ситуацію, моніторинг ефективності та зворотний зв'язок, лідерство, міжособистісні відносини, координація, спілкування та прийняття рішень. Тільки один (міжособистісні відносини), мабуть, може бути віднесений до соціальної згуртованості, і пов'язаний зі спілкуванням та вирішенням конфліктів, а не з необхідністю того, щоб члени групи мали тісні дружні контакти.

Дослідженням професійної згуртованості відводиться центральна роль в роботах багатьох військових учених, які підкреслюють, що згуртованість має сильний міжособистісний компонент. У дослідженні Армійського військового коледжу *Why They Fight: Combat Motivation in the Iraq War* (2003 р.) L. Wong та інші запропонували нову варіацію тези, що висунули E. Shils й M. Janowitz. Вони провели бесіди з військовополоненими іракської регулярної армії та солдатами американських бойових частин під час операції *Iraqi Freedom* навесні 2003 року. Автори стверджують, що ці бесіди змушують переглянути погляди на Другу світову війну, які відкидають роль ідеології у мотивації солдатів, але натомість акцентують важливість міцних емоційних зв'язків між бійцями одного підрозділу. Безсумнівно, емоційні зв'язки відіграють певну роль в формуванні бойової мотивації та пристосуванні до серйозних стресогенних факторів.

Але природа зв'язків має значення; ключ не у дружніх стосунках усередині групи, а скоріше у довірі. У роботі Vietnam: Why Men Fight (1971) Ch. Moskos стверджував, що бойова мотивація виникла з поєднання власних інтересів солдата та спільних цінностей, вироблених у бойовій ситуації: «Я б сказав, що бойова мотивація виникає через зв'язок між занепокоєнням про власні інтереси та загальними переконаннями солдатів, які формуються безпосередньою бойовою ситуацією» (с. 19-20).

Викладені вище міркування змушують нас зробити висновок, що в контексті військового колективу не варто розрізняти два види згуртованості, ми вважаємо, що професійний та соціальний аспекти треба розглядати як дві складові феномену згуртованості, що пояснюється тим фактом, що військовий колектив є такою спільністю людей, яка живе й діє, виконуючи свої функції постійно, безперервно, впливаючи одночасно на всіх членів колективу та на всі сторони їхнього життя та діяльності, відрізняє його від інших колективних формувань. Військовий підрозділ є абсолютно самостійним елементом зі своїми цілями, завданнями та відмінними рисами. Специфіка військової служби полягає в тому, що кожен воїн є з одного боку самостійною бойовою одиницею, а з іншого боку – членом цілого колективу, для якого характерні спільні потреби та інтереси, єдність цілей та завдань діяльності, єдність правил та норм поведінки, єдина дисципліна та висока індивідуальна та колективна відповідальність за вирішення поставлених завдань.

Висока бойова готовність частин і підрозділів залежить від рівня їхньої колективної згуртованості, соціально-психологічною основою якої є зміцнення інтегруючих факторів комплексним розвитком системи внутрішньо колективних та міжколективних комунікацій при організації служби, бойової та виховної підготовки, життя та побуту військової частини.

Таким чином, згуртованість – основний інтегративний соціально-психологічний показник ступеня розвитку та єдності всіх сторін суспільної свідомості, психології та діяльності військового колективу, що складається зі схожих ціннісних орієнтирів, психологічної єдності особового складу та високих особистісних якостей кожного члена військового колективу (соціальна складова) та єдності та результатів діяльності колективу у всіх

видах бойової підготовки (професійна складова). Процес формування згуртованості протікає ефективніше, якщо враховується характер та зміст провідного виду діяльності кожного військового підрозділу (професійна складова), правильно ставляться та досягаються психолого-педагогічні завдання при організації та проведенні комплексу навчальних та тренувальних заходів, цілеспрямовано формуються у особового складу мотиви та установки на правильну поведінку в колективі, що постійно попереджаються та оперативно вирішуються конфлікти (соціальна складова).

Щоб побудувати більш міцну згуртованість у військовому підрозділі треба зосередитись як на професійній, так й на соціальній складових, а саме на:

- соціальній підтримці, це взаємна підтримка, турбота, яку надають один одному військовослужбовці, або отримують від командира підрозділу і яка має багато різних форм та є ключовим елементом підвищення згуртованості та зміцнення зв'язків у будь-яких умовах;

- спільній прихильності – у згуртованому підрозділі військовослужбовці віддані один одному й спільно віддані завданням, місії чи справі, тобто це взаємозалежність та спільні цілі;

- співпраці – довіра та власний вибір є основними елементами, які допомагають групі працювати разом і оптимізувати співпрацю. Згуртований підрозділ складається з членів, які ефективно спілкуються, долають конфлікти та охоче працюють разом.

Висновки. Згуртованість проявляється у всіх сферах життя та діяльності військового підрозділу і є найважливішим фактором його боєздатності, високої військової дисципліни, ефективності службової та бойової діяльності.

Під формуванням згуртованості ми розуміємо цілеспрямоване навчання військовослужбовців узгодженим діям у складі підрозділу з метою розвитку вмінь та навичок, необхідних для чіткого виконання функціональних обов'язків та узгодженого виконання бойових завдань (професійна складова), що формуються на основі тісних відносин та дружніх стосунків між членами однієї команди, які мають схожі цінності та поділяють погляди один одного (соціальна складова), тобто в їх

філософській єдності та нерозривності. Ми вважаємо, що система військової освіти має підготувати випускника, який має міцні професійні знання, вміє здійснювати заходи щодо формування згуртованості підлеглих для виконання бойового завдання із застосуванням інноваційних технологій навчання, тренажерних засобів, автоматизованих систем управління на основі принципу наочності та максимального наближення навчання до обстановки реального бою, а також вміє об'єднати довірений йому підрозділ на основі загального світоглядного підґрунтя та поглядів на події, що відбуваються, загальнолюдських цінностей, тобто бути готовим комбінувати навички військового професіонала та гуманіста, командира та вчителя у широкому розумінні цього слова.

Показниками згуртованості військового підрозділу є: єдність поглядів та переконань; діяльнісна єдність; психологічна єдність; рівень розвитку особистісної сфери кожного члена військового підрозділу. Ступінь розвитку кожного показника згуртованості оцінюється великою кількістю критеріїв, що вимірюються як кількісно, так і якісно. Більш детальний розгляд цих показників ми не формулювали як завдання цієї статті, а розглядаємо як напрямок майбутнього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешенко В.І. Морально-психологічне забезпечення в період забезпечення підготовки миротворчого контингенту до участі у миротворчій операції. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2. 2011, с. 55-58. DOI: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_2/Aleshen.pdf.

2. Бородін Б.Д. Проблема оцінювання згуртованості військового підрозділу. *Честь і закон*. № 2, (65). 2018, С. 97-101. DOI: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i47/21.pdf>.

3. Пустовий О.М. Соціально-психологічні чинники групової взаємодії військовослужбовців: теоретична модель. *Актуальні проблеми психології*. Том І. Випуск 47. 2019, С. 108-112. DOI: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i47/21.pdf>

4. Словник військових термінів та скорочень (аббревіатур). Воєнно-наукове управління Генерального штабу Збройних сил України, 2020. 52 с.

5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

6. Ягупов В.В. Військова психологія. [Підручник], Київ: Тандем, 2004. 656 с.

7. Ahronson, A., Cameron, J.E. The Nature and Consequences of Group Cohesion in a Military Sample. *Military Psychology*, Vol. 19. No. 1, 2007, p.p. 9–25. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08995600701323277>

8. Balkundi, P., Harrison, D. A. Ties, Leaders, and Time in Teams: Strong Inference About Network Structure's Effects on Team Viability and Performance. *Academy of Management Journal*, Vol. 49, No. 4. 2006. DOI: <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/amj.2006.20785500>.

9. Bandura, A. Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, Vol. 9. No. 3, 2000, pp. 75–78. DOI: <https://www.jstor.org/stable/20182630>.

10. Beal, D. J. Cohesion and Performance in Groups: A Meta-Analytic Clarification of Construct Relations / Beal, D. J., Cohen, R. R., Burke, M. J., McLendon, C. L. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 88. No.6, 2003, pp. 989–1004.

11. Bullock, D. How Wars Are Won: Leadership, Friendship, Family, and Unit Cohesion. Xlibris US, 2016. 217 p.

12. Carless, S. A., de Paola, C. The Measurement of Cohesion in Work Teams. *Small Group Research*, Vol. 31, No. 1, 2000, p.71. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/104649640003100104>.

13. Carron, A. V., & Brawley, L. R. (2000). Cohesion: Conceptual and Measurement Issues. *Small Group Research*, 31, 89-106. DOI: <https://doi.org/10.1177/104649640003100105>.

14. Casey-Campbell, Milly, and Martin L. Martens, “Sticking It All Together: A Critical Assessment of the Group Cohesion–Performance Literature,” *International Journal of Management Reviews*, Vol. 11, No. 2, 2009, pp. 223–246. DOI: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2370.2008.00239>.

15. Castillo, J. Endurance and War: The National Sources of Military Cohesion. Stanford Security Studies, 2014. 328 p.

16. Chang, A., Prashant, B. A Multidimensional Approach to the Group Cohesion–Group Performance Relationship. *Small Group Research*, Vol. 32. No. 4. 2001, p. 379. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/104649640103200401>.

17. Chiochio, F., Essiembre, H. Cohesion and Performance: A Meta-Analytic Review of Disparities Between Project Teams, Production Teams, and Service Teams. *Small Group Research*, Vol. 40, No. 4, 2009, pp. 382–420. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1046496409335103>

18. Dion, K. L. Group Cohesion: From ‘Field of Forces’ to Multidimensional Construct. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 4, No. 1, 2000, pp. 7–26. DOI: https://www.researchgate.net/publication/232446576_Group_Cohesion_From_Field_of_Forces_to_Multidimensional_Construct.

19. Griffith, J. Measurement of Group Cohesion in U.S. Army Units. *Basic and Applied Social Psychology*, Vol. 9, No. 2, 1988, pp. 149–171. DOI: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/s15324834baspp0902_6.

20. Griffith, J. Multilevel Analysis of Cohesion's Relation to Stress, Well-Being, Identification, isintegration, and Perceived Combat Readiness. *Military Psychology*, Vol. 14, No. 3, 2002, pp. 217–239. DOI: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1207/S15327876MP1403_3

21. Henderson, Wm. D. Cohesion: The Human Element in Combat, Washington, D.C.: National Defense University Press, 1985. DOI: https://www.files.ethz.ch/isn/139659/1985-02_Cohesion_Human_Element.pdf

22. Jordan, M. H., Field, H.S., Armenakis, A. A. The Relationship of Group Process Variables and Team Performance: A Team-Level Analysis in a Field Setting. *Small Group Research*, Vol. 33, No. 1, 2002, p. 121. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/104649640203300104>.

23. Langerholc, B. Cohesion in Multinational Military Units. *Biblio Scholar*, 2012. 138 p.

24. Marshall, S. L. A Men Against Fire: The Problem of Battle Command in Future War, New York: William Morrow, 1947.

25. Moskos, Ch. C. Vietnam: Why Men Fight / in Martin Oppenheimer, ed., *The American Military*, Transaction, Inc., 1971, pp. 16–36.

26. Mullen, B., & Copper, C. (1994). The relation between group cohesiveness and performance: An integration. *Psychological Bulletin*, 115(2), 210–227. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.2.210>.

27. Salas, E., Burke, C. Sh., Cannon-Bowers, J. A. Teamwork: Emerging Principles. *International Journal of Management Reviews*, Vol. 2, No. 4, 2000, p. 339. DOI: <https://www.semanticscholar.org/paper/Teamwork%3A-emerging-principles-Salas-Burke/0a6ac19247510f7b66b914df40e1fa884aa1dfea>.

28. Segal, D. R., Kestnbaum, M. Professional Closure in the Military Labor Market: A Critique of Pure Cohesion / in D. M. Snider and G. L. Watkins, eds. *The Future of the Army Profession*, New York: McGraw Hill, 2002, pp. 439–458.

29. Shamir, B., Brainin, E., Zakay, E., Popper, Perceived Combat Readiness as Collective Efficacy: Individual- and Group-Level Analysis. *Military Psychology*, Vol. 12, No. 2, 2000, pp. 105–119. DOI: https://www.researchgate.net/publication/247503383_Perceived_Combat_Readiness_as_Collective_Efficacy_Individual_and_Group-Level_Analysis.

247503383_Perceived_Combat_Readiness_as_Collective_Efficacy_Individual_and_Group-Level_Analysis.

30. Shils, E. A., Janowitz, M. Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 12, 1948, p.p. 280–315. DOI: <https://www.jstor.org/stable/2745268>.

31. Siebold, G. L. The Essence of Military Group Cohesion. *Armed Forces and Society*. Vol. 33, No. 2, 2007, pp. 286–295. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0095327X06294173>

32. Spencer, J. *Connected Soldiers: Life, Leadership, and Social Connections in Modern War*. Potomac Books. 2021. 280 p.

33. Stouffer, S. A. *The American Soldier: Adjustment During Army Life*/ Stouffer, S. A., Suchman, E. A., Devinney, L. C., Star, S. A., Williams, R. M. (Jr.). *Studies in Social Psychology in World War II, Vol. 1*, Oxford: Princeton University Press, 1949, p.p. xii-599. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271624926500124>.

34. Van Epps, G. *Relooking Unit Cohesion: A Sensemaking Approach*. Scholar's Choice, 2015. 24 p.

35. Wong, L., Kolditz, T. A., Millen, R. A., Potter, T. M. *Why They Fight: Combat Motivation in the Iraq War*, Carlisle, Pa.: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2003. DOI: <https://press.armywarcollege.edu/monographs/788>.

REFERENCES

1. Aleshchenko V.I. (2011). *Moralno-psykholohichne zabezpechennya v period zabezpechennya pidgotovky myrotvorchoho kontynhentu do uchasti u myrotvorchiiy operatsiyi* [Moral and psychological support in the period of ensuring the preparation of the peacekeeping contingent for participation in peacekeeping operations]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy*. 2011. Vol.2. P. 55-58. DOI: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Naukova_periodyka/Tipuss/2011_2/Aleshen.pdf [in Ukrainian].

2. Borodin B. D. (2018). *Problema otsinyuvannya zhurtovanosti viys'kovoho Pidrozdilu* [Problem of evaluation of cohesion of military unit]. *Chest' i zakon*. No 2, Vol.65 (65). P. 97-101. DOI:<http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i47/21.pdf> [in Ukrainian].

3. Pustovyy O.M. (2019). *Sotsialno-psykholohichni chynnyky hrupovoyi vzayemodiyi viys'kovosluzhbovtziv: teoretychna model* [socio-psychological factors of group interaction of servicemen: theoretical model]. *Aktual'ni problemy psykholohiyi*. Vol.1, No.47. P.108-112. DOI: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i47/21.pdf>. [in Ukrainian].

4. *Slovyk viys'kovykh terminiv ta skorochen' (abreviatur)*. (2020). [Dictionary of military terms and abbreviations]. *Voyenno-naukove upravlinnya Heneral'noho shtabu Zbroynykh syl Ukrainy*. 52 p. [in Ukrainian].

5. Shapar V. B. (2007). *Suchasnyy tumachnyy psykholohichnyy slovyk*. [Modern explanatory psychological dictionary]. Kh.: Prapor. 640 p. [in Ukrainian].

6. Yahupov V.V. (2004). *Viys'kova psykholohiya*. [Pidruchnyk], [Military psychology. Textbook] Kyiv: Tandem. 656 p. [in Ukrainian].

7. Ahronson, A., Cameron, J.E. (2007). *The Nature and Consequences of Group Cohesion in a Military Sample*. *Military Psychology*, Vol. 19, No. 1. P. 9–25.

8. Balkundi, P., Harrison, D. A. (2006). Ties, Leaders, and Time in Teams: Strong Inference About Network Structure's Effects on Team Viability and Performance. *Academy of Management Journal*, Vol. 49, No. 4. P. 35-37. DOI: <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/amj.2006.20785500>.
9. Bandura, A. (2000). Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, Vol. 9, No. 3. P. 75–78. DOI: <https://www.jstor.org/stable/20182630>.
10. Beal, D. J. (2003). Cohesion and Performance in Groups: A Meta-Analytic Clarification of Construct Relations / Beal, D. J., Cohen, R. R., Burke, M. J., McLendon, C. L. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 88, No. 6. P. 989–1004. DOI: https://www.researchgate.net/publication/8988755_Cohesion_and_Performance_in_Groups_A_Meta-Analytic_Clarification_of_Construct_Relations.
11. Bullock, D. (2016). How Wars Are Won: Leadership, Friendship, Family, and Unit Cohesion. Xlibris US. 217 p.
12. Carless, S. A., de Paola, C. (2000). The Measurement of Cohesion in Work Teams. *Small Group Research*, Vol. 31, No. 1. P. 71. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/104649640003100104>.
13. Carron, A. V., Brawley, L. R. (2000). Cohesion: Conceptual and Measurement Issues. *Small Group Research*, Vol.31, P. 89-106. DOI: <https://doi.org/10.1177/104649640003100105>.
14. Casey-Campbell, M., Martens, M. L. (2009). Sticking It All Together: A Critical Assessment of the Group Cohesion–Performance Literature. *International Journal of Management Reviews*, Vol. 11, No. 2. P. 223–246. DOI: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2370.2008.00239>.
15. Castillo, J. (2014). Endurance and War: The National Sources of Military Cohesion. Stanford Security Studies. 328 p.
16. Chang, A., Prashant, B. A. (2001). Multidimensional Approach to the Group Cohesion–Group Performance Relationship. *Small Group Research*, Vol. 32, No. 4, p. 379. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/104649640103200401>.
17. Chiocchio, F., Essiembre, H. (2009). Cohesion and Performance: A Meta-Analytic Review of Disparities Between Project Teams, Production Teams, and Service Teams, *Small Group Research*, Vol. 40, No. 4. P. 382–420. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1046496409335103>.
18. Dion, K. L. (2000). Group Cohesion: From 'Field of Forces' to Multidimensional Construct. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 4, No. 1. P. 7–26. DOI: https://www.researchgate.net/publication/232446576_Group_Cohesion_From_Field_of_Forces_to_Multidimensional_Construct.
19. Griffith, J. (1988). Measurement of Group Cohesion in U.S. Army Units // *Basic and Applied Social Psychology*, Vol. 9, No. 2. P. 149–171. DOI: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/s15324834baspp0902_6.

20. Griffith, J. (2002). Multilevel Analysis of Cohesion's Relation to Stress, Well-Being, Identification, isintegration, and Perceived Combat Readiness. *Military Psychology*, Vol. 14, No. 3. P. 217–239. DOI: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1207/S15327876MP1403_3.
21. Henderson, Wm. D. (1985). *Cohesion: The Human Element in Combat*, Washington, D.C.: National Defense University Press. DOI: https://www.files.ethz.ch/isn/139659/1985-02_Cohesion_Human_Element.pdf.
22. Jordan, M. H., Field, H.S., Armenakis, A. A. (2002). The Relationship of Group Process Variables and Team Performance: A Team-Level Analysis in a Field Setting. *Small Group Research*, Vol. 33, No. 1. P. 121. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/104649640203300104>.
23. Langerholc, B. (2012). Cohesion in Multinational Military Units. *BiblioScholar*. 138 p.
24. Marshall, S. L. (1947). *A Men Against Fire: The Problem of Battle Command in Future War*, New York: William Morrow. 165 p.
25. Moskos, Ch. (1971). C. Vietnam: Why Men Fight / in Martin Oppenheimer, ed., *The American Military*, Transaction. P. 16–36.
26. Mullen, B., Copper, C. (1994). The relation between group cohesiveness and performance: An integration. *Psychological Bulletin*, Vol. 115, No.2. P. 210–227. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.2.210>.
27. Salas, E., Burke, C. Sh., Cannon-Bowers, J. A. (2000). Teamwork: Emerging Principles. *International Journal of Management: Reviews*. Vol. 2, No. 4. P. 339. DOI: <https://www.semanticscholar.org/paper/Teamwork%3A-emerging-principles-Salas-Burke/0aac19247510f7b66b914df40e1fa884aa1dfea>.
28. Segal, D. R., Kestnbaum, M. (2002). Professional Closure in the Military Labor Market: A Critique of Pure Cohesion / in D. M. Snider and G. L. Watkins, eds., *The Future of the Army Profession*, New York: McGraw Hill. P. 439–458.
29. Shamir, B., Brainin, E., Zakay, E., Popper. (2000). Perceived Combat Readiness as Collective Efficacy: Individual- and Group-Level Analysis. *Military Psychology*, Vol. 12, No 2. P. 105–119. DOI: https://www.researchgate.net/publication/247503383_Perceived_Combat_Readiness_as_Collective_Efficacy_Individual_and_Group-Level_Analysis.
30. Shils, E. A., Janowitz, M. (1948). Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II // *Public Opinion Quarterly*. Vol. 12. P. 280–315. DOI: <https://www.jstor.org/stable/2745268>.
31. Siebold, G. L. (2007). The Essence of Military Group Cohesion. *Armed Forces and Society*. Vol. 33, No. 2. P. 286–295. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0095327X06294173>.
32. Spencer, J. (2021). *Connected Soldiers: Life, Leadership, and Social Connections in Modern War*. Potomac Books. 280 p.
33. Stouffer, S. A. (1949). *The American Soldier: Adjustment During Army Life* /Stouffer, S. A., Suchman, E. A., Devinney, L. C., Star, S. A., Williams,

R. M. (Jr.). *Studies in Social Psychology in World War II*, Vol. 1, Oxford: Princeton University Press. P. xii-599. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271624926500124>.

34. Van Epps, G.(2015). *Relooking Unit Cohesion: A Sensemaking Approach*. Scholar's Choice. 24 p.

35. Wong, L., Kolditz, T. A., Millen, R. A., Potter, T. M. (2003). *Why They Fight: Combat Motivation in the Iraq War*, Carlisle, Pa.: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College. 113 p. DOI: <https://press.armywarcollege.edu/monographs/788>.